

קונטרס בארות המים

ארבעה אחין

כ"ו ע"ב

אמר רבא בר רב הונא אמר רב שלש אחיות יבמות כו' א"ל רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם קסברת יש זיקה כו' – בדברי רב מבוארים שני דינים, האחד שיבמה שנפלה לפני שני אחים ולאחד מהם הרי היא מותרת להתייבם ולאחיו אסורה להתייבם חליצתו של האח שאסורה לו גרועה מחליצת האח שמותרת לו, ואינה נפטרת בחליצתו מזיקת האח שמותרת לו, וצריך שיחלוץ לה האח המותר. ועוד חידש רב, שאף במקום שאסורה לשניהם וחליצת שניהם שוה, אינה נפטרת בחליצת אחד מהם, אלא הרי היא זקוקה לחליצה משניהם. ומבואר בגמ' דדינא דרב אינו אלא למ"ד יש זיקה, אלא שנחלקו הראשונים האם רק דינו השני של רב תלוי בדין יש זיקה או אף דינו הראשון של רב.

שיטת רש"י דדינו הראשון של רב, שחליצה גרועה אינה פוטרת מעולה הימנה יתכן אף למ"ד אין זיקה, וכתבו התוס' דרש"י למד כן מהמשך הסוגיא (כו6) ויתבאר בדברי התוס', וכל דברי רבה שדברי רב אינם אלא למ"ד יש זיקה היינו דינו השני של רב, דאף במקום שחליצת שניהם שוה מ"מ אינה נפטרת בחליצת האחד וצריכה חיזור על כל האחין.

אולם לגירסת התוס' כל דינו של רב אינו אלא למ"ד יש זיקה, אך למ"ד אין זיקה אף חליצה גרועה פוטרת את המעולה הימנה, והוכיחו כן התוס' מהסוגיא בפרק רבן גמליאל (נ66) אך מבואר בדברי התוס' שמכל מקום הדין הנוסף שחידש רב שאף במקום שחליצת שניהם שוה אין חליצת האחד פוטרת והרי היא צריכה חיזור על כל האחין אינו מוכרח מדינו הראשון של רב, ודין זה שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין נלמד רק מסוף דברי רב "אמצעית צריכה חליצה משניהם", אך מסברא יתכן שאף אם חליצה

גרועה אינה פוטרת את המעולה הימנה, מ"מ במקום שחליצת שניהם שוה די בחליצה אחת.

אולם הראשונים (הרמב"ן והריטב"א והיטע"א) הביאו גירסת התוס' באופן אחר, דמעצם דינו הראשון של רב ש"זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת" ואין חליצת ראובן הגרועה שהרי אסורה לו מדין אחות חלוצתו פוטרת את זיקת שמעון החשובה שהרי מותרת לו, שמעינן ממילא גם את סיפא דדברי רב, שאף במקום שחליצת שניהם שוה אינה נפטרת בחליצת האחד מהם, אלא צריכה חיזור על כל האחין, ואף שבהמשך הסוגיא מבואר דיתכן לחלק בזה, אך להו"א נקטה הגמ' שאין לחלק בזה [עיקר פלוגתת רש"י ותוס' תתבאר להלן].

אימתי חשיבא חליצה פסולה – מבואר בסוגין דחליצה פסולה אינה פוטרת את היבמה לגמרי, ובמקום שיש יבם אחר צריכה חליצה אף הימנו, ונחלקו הראשונים אימתי חשיבא חליצה פסולה.

אימתי
חשיבא
חליצה
פסולה

משמעות רש"י דכל מקום שאסור לייבם חשיבא חליצה פסולה וכמ"ש (ד"ה יש זיקה) "חליצה פסולה היא כלומר גרועה שאם רצה לייבם אינו יכול כו' הילכך לאו מעלייתא היא" וכן להלן, והתוס' נקטו בשיטתו דאף במקום שאינה אסורה אלא משום איסור ביטול מצות יבמין, דבפשוטו אינו איסור ביאה כלל אלא איסור צדדי של ביטול מצוה, מ"מ נחשבת ע"י זה חליצה פסולה וכן נקט רבינו אברהם מן ההר (פ"א) בשיטת רש"י [ובחידושי הרשב"א (שם סד"ה הא דאמרינן שמואל) נדפס דנסתפק בשיטת רש"י דיתכן דמודה דמשום ביטול מצות יבמין לא חשיבא חליצה פסולה ויעו"ש, אולם בכתבי היד של חידושי הרשב"א ליתיה והוא הוספת המגיה, אלא דלכאורה ממש"כ הרשב"א שם 'וכן נראה מדברי רש"י ז"ל' נראה דנקט בשיטת רש"י בפשיטות דמשום ביטול מצות יבמין לא חשיבא חליצה פסולה יעוין שם].

לרש"י
כל
שא"י
לייבם
חשיבא
פסולה

והאחרו' ביארו דרש"י והראמ"ה דסברי דאיכא דין חליצה פסולה בביטול מצות יבמין אזלי לשיטתייהו לעיל בפרק שני (כ"א) דסבירא להו דאיכא דין נאסרה מחמת ביטול מצות יבמין, ולכאורה מבואר דס"ל דמכח ביטול מצות יבמין גזרו חכמים איסור ביאה, ויתכן דגדר הגזירה כעין דין אחות אשה וכמו למ"ד יש זיקה, אך באיסור בעלמא דאינו איסור ביאה כלל, מודים דלא חשיבא חליצה פסולה.

וכן שיטת הריטב"א דכל היכא דאינו יכול לייבם חשיבא חליצה פסולה ואף במחזיר גרושתו ובאיסור ביטול מצות יבמין [אלא דלענין ביטול מצות יבמין מצינו סתירה בדברי הריטב"א אי דוקא גרועה למעולה לא פטרה או אף בשוות].

והרמב"ם (פ"ז מינוס ומליה ה"י) כתב וז"ל יראה לי שכך הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת מהן אסורה על יבמה משום שנייה או מחייבי לאוין או מחייבי

עשה שאם חלץ לאסורה לא הותרה צרתה, חלץ לצרה הותרה האסורה עכ"ל, ויש להאריך טובא בשיטת הרמב"ם בדין חליצה פסולה.

ולשיטת רש"י ודעמיה לכאו' יסוד דין חליצה פסולה הוא מחמת עצם הדבר שאינו יכול לייבם, ובחי' הגרנ"פ (ס"ק מנו) ובמשנת ר' אהרן (ס"י יח סק"ה) ביארו דהוי כעין דינא דכל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה וכן משמע מלשון רש"י (ד"ה נפלה לידך) לאו מעלייתא היא שאם חפץ לא ייבם והוא כדדרשינן (כ) אם לא יחפוץ האיש לקחת הא חפץ מייבם

ויעוין בברכ"ש (ס"א) ובקוה"ע (ס"י ה' סק"ג וס"י לה סק"ג) דביארו דתרי דיני כל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה איכא, חדא דכל שאין עולה לזיקת יבום אין עולה לזיקת חליצה, אך מלבד זה איכא דינא דכל שאין עולה למעשה יבום לא מהני בה חליצה [ותרווהו ילפי' מהך דרשא דאם לא יחפוץ] וכגון בחליצת מעוברת דאית בה זיקת יבום אלא דהשתא אין עולה ליבום (להג) וכן בתוך ג' חודשי הבחנה (לקמן מאג) יעו"ש ואכמ"ל, וה"נ גדר הדין בחליצה פסולה לשיטת רש"י והרמב"ם, דכיון דהיבמה זקוקה ליבום ואינה ראויה ליבום, איכא חסרון בחליצתה והויא חליצה פסולה, אלא דמיבם זה שחלצה הימנו ל"ש דתזקק טפי, דכל דין החליצה דשייך בהאי יבם כבר נתקיים, אך אכתי צריכה חליצה מאחיו [ומ"ד דדוקא בגרועה ומעולה אינה נפטרת ס"ל דגם במקום ששניהם שוין אין מקום להזיקה לחליצה נוספת כיון דאין בה מעליותא טפי מהך חליצה שכבר נחלצה] ויעוין עוד במשנת ר' אהרן שם מה שהוסיף בזה.

ולקמן יתבאר דלשיטת רש"י מצינו אופנים נוספים של חליצה פסולה, מלבד הך חסרון שאין היבם יכול לייבם, וכגון בבעלת הגט דמבואר ברש"י (כו) דיסוד החסרון משום קלישות הזיקה ולא משום שאינו יכול לייבם, ובבעלת מאמר משום דאין חליצתה פוטרתה לגמרי שהרי צריכה גם גט למאמרו [ובזה הרי מצי לייבם וודאי דינא אחרינא הוא] ויתבאר להלן.

ור' שמואל זצ"ל (סק"ל) צידד לבאר בשיטת רש"י, דביסוד הדבר מודה רש"י דדין חליצה פסולה אינו אלא במקום דאיכא קלישות זיקה וכשיטת התוס', אלא דס"ל דכל היכא דלא מצי לייבם, מכח הא גופא איכא קלישות בזיקה^א [ויעוין בחידושי הגרנ"פ (ס"ק תקז)

^א **ולשון** רש"י (ד"ה נפלה לידך) "חלץ האי חליצה כל דהו ולא מעלייתא היא שאם חפץ לא ייבם ומיהו חליצתו וזיקתו שוות שתייהן לגרועה ופקעה זיקתו בחליצתו" ומשמע דעצם הא דאינו יכול לייבם משוי לזיקה לזיקה גרועה, אך לא זהו הגורם את החסרון בחליצה, אלא כשם דמה דאינו יכול לייבם מגרע את הזיקה, ה"נ דבר זה עצמו מגרע את החליצה.

דדן בזה ומסיק לא כן אלא דלשיטת רש"י עצם הא דלא מצי לייבם הוא הגורם דתהא החליצה חליצה פסולה ולא דמכח זה קלשה הזיקה].

ועוד ביאר באופן אחר (סק"ל⁶) דס"ל לרש"י דכל היכא דאיכא פטור מיבום חשיבא חליצה פסולה, אלא דס"ל דבחילו"ע איכא פטור מיבום דמקרא ד"במתו" נתרבה דאין בהם אלא דין חליצה, ויש לומר דגדר הגזירה דביאה ראשונה אטו ביאה שניה היינו דמחמת זה מדרבנן הוו כחיבי לאוין ועשה, ויעוין עוד לקמן בביאור תליית הגמ' דין חליצה פסולה בפלוגתא דיש זיקה.

שיטת התוס' – התוס' פליגי ע"ד רש"י, וכתבו דלא חשיבא חליצה פסולה אלא במקום דאיכא קלישות בזיקה, וכגון באחות זקוקה ואחות חלוצה דהרי הן מעין ערוה דאחות אשה, וכיון דבערוה דאחות אשה איכא פטור מיבום וליכא זיקה כלל, אף באחות זקוקה ואחות חלוצה דהוו כאחות אשה במקצת איכא קלישות בזיקה, וכן בסוטה דרבנן איכא קלישות בזיקה כיון דסוטה דאורייתא פטורה מיבום ואין בה זיקה, וכן בעלת הגט, שנתן לה היבם גט יבמין, הרי היא דומה לחלוצה שאין בה זיקה, וכן בעלת המאמר שקידשה היבם במאמר יבמין הרי היא דומה ליבמה אחר היבום דכבר לית בה זיקה, אך במקום דאיכא איסור לייבם בלא קלישות זיקה, וכגון חיבי לאוין איסור ביטול מצות יבמין, אין החליצה חשובה חליצה פסולה כלל, וכן בשניות בפשוטו לא חשיב חליצה פסולה לשיטת התוס' [אך הבית מאיר (סי' קע ס"ח) נקט בשיטת התוס' דשניה דאסורה משום לתא דערוה הפטורה מהחליצה ויבום חשיבא חליצה פסולה, ויעוין בדרכי משה (סי' טו) דנקט בדעת הטור דבשניה לא תפסי קידושין מדרבנן לחומרא ואם נתקדשה לאחר צריכה גט משניהם וחזינן דהויא ערוה דרבנן, ור' שמואל זצ"ל בח"י (סי' ד') ובש"י (סק"ג - ז) האריך בגדר דין שניות ליבום וחליצה (ויעוין בהג' לריטב"א בפרק החולץ מד א הע' 964) וכן מסקנת הרמב"ן לקמן בפרק החולץ (מד א) דלא חשיבא חליצה פסולה אלא במקום קלישות זיקה.

ולשיטת תוס' בפשוטו גדר החסרון בחליצה פסולה, דכיון דהזיקה קלושה ממילא אף החליצה קלושה, ולהכי אינה פוטרת את זיקת האחר המעולה, ולרב אינה פוטרת אפילו במקום שזיקת אחיו שוה, דכיון דאינה חליצה גמורה אינה פוטרת אלא את זיקתו שלו.

והתוס' הוכיחו כן מהא דמבואר לעיל בפרק קמא (יא ב) גבי מחזיר גרושתו דפטרה צרתה בחליצתה, ומבואר דאינה נחשבת חליצה פסולה אע"ג דאינה ראויה להתייבם [ויעוין ברשב"א] והראשונים (לקמן כו א, מד א) הוסיפו להקשות מהא דתניא לעיל בפרק כיצד (כ ג) גבי חיבי לאוין ושניות איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה וסתמא משמע אף בגוונא דצרתה כשרה [והביאו דהכי איתא בתוספתא (פ"ו ה"ה)] היתה אחת מהן אסורה על האחין איסור ערוה וחלץ לה לא עשה כלום ולא פטר

שיטת
תוס'
דחליצ"פ
זקא
בקלשא
זיקה

יישוב
ראיות
התוס'
והרא'

צרתה אלא או היא או צרתה מתיבמת לשאר אחין היתה איסור מצוה ואסור קדושה חלץ לה או בא עליה נפטרה צרתה].

והמגיד משנה כתב ליישב דברייתא דפרק כיצד דאיסור מצוה ואיסור קדושה פוטרת צרתה צרתה שהיא כיוצא בה קאמר [אך הרשב"א דחה דסתמא קתני כל צרה שהיא ואף על פי שאינה כיוצא בה] אך תמה המגיד משנה דאכתי תיקשי לשיטת הרמב"ם דחליצה פסולה אינה פוטרת אפילו בשוות, ויעוין בביאור הגר"א (ס"ק עקמ"ה) שכתב ליישב עיקר הקושיא דהך ברייתא אזלא כמ"ד אין זיקה דלדידה חליצה פסולה פוטרת צרתה וכשיטת התוס' (ד"ה מזקאמרת) [וכתב דכן משמע בדברי הרשב"א וצ"ב, ויתכן דצ"ל הריטב"א ויעוין בריטב"א (יא ב, כו א) דיישב כן הקושיא ממחזיר גרושתו].

אך לכאורה אכתי תיקשי בשיטת רש"י, דס"ל דדין חליצה פסולה הוי אף למ"ד אין זיקה [ואף דלמיפטר נפשה מבואר מרש"י הכא דליכא דין חיזור אלא למ"ד יש זיקה, אך למיפטר צרה הרי מוכח לקמן (כז א) דאף למ"ד אין זיקה לא פטרה] וס"ל דאיכא דין חליצה פסולה אף היכא דליכא קלישות זיקה למה דנקטו התוס' בדעתו.

בדברי המגיד משנה והרי"ז – המגיד משנה (פ"ז מינוס ומלי"ה ס"י) ביאר כללא דחליצה פסולה וז"ל יש מן המפרשים סוברים כן ואומרים שלא אמרו חליצה פסולה אינה פוטרת אלא כגון שנאסרה עליו בזיקה כגון זו דאחיות או שעשה בה מאמר או נתן לה גט או חליצת מעוברת או האשה שהלך בעלה למדינת הים ושמע שמת ולא מת כמו שאכתוב פ"ח אבל בשניה וכיוצא באלו שהן אסורות מתחלתן חליצה כשרה היא ופוטרת צרתה אלו דבריהם ואין בחלוק זה טעם נכון אלא שסמכו על התוספתא כו' עכ"ל, ומשמע מדבריו דעיקר החילוק בין היכא דהיתה אסורה מתחילת נפילה לבין היכא דנאסרה אחר נפילה, וכן נראה מלשון הרי"ז (א"ת ט) וז"ל היתה אחת מן היבמות אסורה ליבם משום שנייה או משום חייבי לאוין, אף על פי שחליצתה פסולה חליצה היא הואיל ולא נתחדש הפסול הזה בנפילתה, אלא מתחילה היתה פסולה ועומדת חליצתה פוטרת צרתה עכ"ל והעתק בשה"ג והובא בבית שמואל (ס"ק עקמ"ג) וכתב שם דזוהי נמי כוונת תוס' [וכ"מ ברמ"א שם] אך לכאורה משמעות תוס' דידן דעיקר החילוק בין דברים המקלישים הזיקה לבין איסור בעלמא דאינו מקליש הזיקה, וכן נראה להדיא מדברי תוס' לעיל (י"ב אהא דתניא המחזיר גרושתו משנשאת או היא או צרתה חולצת וכתבו תוס' שם וז"ל אף על גב דחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין היינו דוקא כגון חלץ לאחיות דלא נפטרו צרות וכן חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה דהוורע הזיקה וקלשה לה אבל בשאר דוכתי דאע"ג דאסורה להתייבם כיון שהזיקה שלימה פוטרת עכ"ל.

אך יעוין בתוס' הרא"ש בסוגין דבתחילת דבריו כתב כתוס' דידן וז"ל לא מיקריא חליצה פסולה אלא היכא שהזיקה גרועה כמו אחות חלוצה דהכא ואחות זקוקתו למ"ד יש

זיקה כדפריך א"ה קמייתא נמי שדומה לאחות אשה שאין בה זיקה, וכן בעלת הגט שדומה ע"י גט כחלוצה דאין בה זיקה, וכן בעלת מאמר שע"י מאמר היא ככנוסה ולא נשאר בה זיקה, אבל מחזיר גרושתו לא חשיב חליצה פסולה כדקתני בפ"ק היא וצרתה חולצת ופריך היא וצרתה ס"ד ומשני או היא או צרתה עכ"ל, אך הוסיף וכתב וז"ל והיינו טעמא דהא דאסורה לייבם לאו משום גריעות הזיקה השתא טפי ממה שהיתה בראשונה ואין האיסור שבה מבטל חשיבות החליצה ליחשב פסולה עכ"ל, וממש"כ דלאו משום גריעות הזיקה טפי ממה שהיתה בראשונה משמע לכאורה כדרך המ"מ והריא"ז [וכן לעיל (בא) דנקטו תוס' "שהזיקה שלימה" הוסיף התוס' הרא"ש שם "שהזיקה שלימה כמו שהיתה" יעו"ש בכ"ד] אלא דצ"ב לפ"ז אמאי סוטה חשיבא חליצה פסולה, והא פסולה מתחילת נפילתה, ובאמת התוס' הרא"ש לא הזכיר דברי הירושלמי דסוטה חשיבא חליצה פסולה, אך המגיד משנה הזכיר גם האשה שהלך בעלה למדינת הים.

והרמב"ן (ד"ה לדברי האומר) הביא שיטת ראשונים דאזלי איפכא, דדין חליצה פסולה הוי דוקא היכא דהיתה פסולה בשעת נפילה, אך היכא דהיתה כשירה בשעת נפילה, אף דנאסרה לאחר מכן לא חשיבא חליצה פסולה [וית' להלן].

בענין מחזיר גרושתו - מדברי הרמב"ן הרשב"א והריטב"א (נפוגין ולעיל יא ולקמן מד 6) נראה לכאורה דליכא חילוק בין חייבי לאוין לבין מחזיר גרושתו בדין חליצה פסולה, ולשיטות דכל ח"ל חשיבי חליצה פסולה ה"ה מחזיר גרושתו, ולשיטות דח"ל לא הוי חליצה פסולה ה"ה מחזיר גרושתו, ובישוב הקושיא תי' הראשונים (יעוין גריטנ"א יא 3) דאזלא כמ"ד אין זיקה [אך האחרו' תמהו דהא בברייתא התם קתני היא וצרתה חולצת ופרכי' היא וצרתה סלקא דעתך אלא אימא או היא או צרתה ולא תרוצי קמתרצת לה תריץ הכי היא חולצת צרתה או חולצת או מתייבמת, ואם איתא אמאי לא משני דהיא וצרתה חולצת ממש קאמר וכמ"ד יש זיקה ומשום חליצה פסולה, אלא ע"כ דאף למ"ד יש זיקה לא חשיבא חליצת מחזיר גרושתו חליצה פסולה, ובאמת הראשונים לא הזכירו כלל הך ברייתא אלא הקשו ממתניתין דפרק החולץ (מד א) דתנן אם היה חולץ חולץ לפסולה ובעינן למימר (התם ובפ"ק יא ב) דמיירי במחזיר גרושתו ובוזה כתבו דלהך הו"א אזלא מתני' כמ"ד אין זיקה יעו"ש].

מחזיר
גרושתו

אולם המגיד משנה (פ"ו מינוס וחליצה ה"ג) כתב בפשיטות על דברי הרמב"ם וז"ל ומש"כ רבינו רבינו חוץ ממחזיר גרושתו וכו' מפורש פ"ק ומסקנא דגמרא שהיא חולצת ולא מתייבמת וצרתה או חולצת או מתייבמת פ"ו והיא נפטרת בחליצתה או בביאתה וצרתה נפטרה בחליצתה של זו אבל לא בביאתה אם עבר ובא עליה כדין אלמנה מן הנישואין לכ"ג עכ"ל, ונראה דנקט בשיטת הרמב"ם דחליצת מחזיר גרושתו פוטרת צרתה, ותמהו האחרו' (ע"ז סי' קעז) דהרי שיטת הרמב"ם (פ"ו ה"י) דחליצת חייבי לאוין ושניות חשיבא חליצה פסולה ולא פטרה צרתה, ונקטו האחרו' בכוונת המגיד משנה

דחלוק דין מחזיר גרושתו מחייבי לאוין ושניות, וחליצת מחזיר גרושתו חשיבא חליצה כשרה.

ויעוין בב"ח (ס) דביאר החילוק בין מחזיר גרושתו לחי"ל ושניות משום דמחזיר גרושתו אינה מתייבמת מדאורייתא וה"ה חייבי לאוין ועשה הוא חליצה כשרה ורק חי"ל ושניות דלא אסירי אלא מדרבנן חשיבי חליצה כשרה וביאר וז"ל דדוקא חייבי לאוין ועשה ושנייה כיון דדבר תורה עולה ליבום אלא דרבנן עבוד תקנתא דלא ליבומי גזירה ביאה ראשונה אטו שנייה ומשום הכי הוא לה חליצה פחותה ופסולה הדור עבוד רבנן תקנתא דלחזור על כל האחין אף על פי שהזיקה שלימה אבל מחזיר גרושתו משניסת דדבר תורה אינה עולה ליבום מקל וחומר ולחליצה עולה דבר תורה מקרא דיבמתו ופטרה צרתה כיון שהזיקה שלמה אם כן חליצה מעולה דבר תורה היא אף על פי שאינה עולה ליבום אין להם לרבנן למיעבד תקנתא בכדי דלחזור על כל האחין ולהוסיף על התורה עכ"ל ויעוין בב"ש (ס"ק"ז) דהעתיק דבריו בקצרה [ויש שנקטו בכוונת הב"ש דשאני חילו"ע דנתרבו לחליצה מקרא "דיבמתו" אך בדברי הב"ח מבואר כנ"ל].

והגרש"ש (הוצא ג"י ר' שמואל סק"ז) ביאר החילוק, דבחי"ל לאוין ועשה דמדאורייתא אין עולין ליבום, אין בהן זיקת יבום כלל אלא זיקת חליצה בלבד, ולהכי נחשבת החליצה לחליצה כשרה, משא"כ בחי"ל ושניות כיון דיש בהן דין יבום ואסורות ליבום הרי זה מגרע את החליצה יעוין שם עוד, והוא ע"ד מה דמצינו לענין דינא דכל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה דמעוברת, דבחילו"ע כיון דאין בהן זיקת יבום לית בהו הך חסרון וכדביאר העונג יום טוב (ס"קעז) ויעוין בשי"ר שמואל (כ"פ סמולן ס"ק ש"ע) ובפרט לדברי הגרנ"פ (ס"קמז) דיסוד דין חליצה פסולה הוי כעין דינא דכל שאין עולה ליבום.

ויש שחילקו בין חילו"ע לבין מחזיר גרושתו, דאף אם כל חילו"ע חשיבי חליצה פסולה, היינו משום דלית בהו פטור מיבום אלא דא"א לייבמן משום דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, וכיון דאית בהו דין יבום ואינן ראויות ליבום חשיבא חליצה פסולה, משא"כ מחזיר גרושתו דפטורה משום קל וחומר דבמותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש, י"ל דחשיב פטור מיבום, וכיון דפטורה מיבום ליכא חסרון במה דאינה ראויה ליבום, ולהכי לא חשיבא חליצתה חליצה פסולה.

חליצת מעוברת – בריש פרק החולץ (ג) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בחולץ למעוברת והפילה דרבי יוחנן אמר אין צריכה חליצה מן האחין וריש לקיש אמר דצריכה חליצה מן האחין דחליצת מעוברת לא שמה חליצה, והתוס' שם כתבו וז"ל לאו דוקא מן האחין דהוא הדין דלא פקעה זיקת החולץ אי נמי מן האחין של מת קאמר עכ"ל, אך הרא"ש (נמוס' ונפסקים ס) כתב שם מתחילה כתוס' אך הוסיף אי נמי אף על גב דחליצה קמייתא לאו כלום היא מכל מקום הורעה זיקתו והויא כאילו נתן גט ולא מצי תו חליץ

חליצה כשרה, וכ"כ הרמב"ן שם דצריכה חליצה מן האחין דוקא דכיון דחליצה פסולה היא שהרי מודה ריש לקיש דאהניא הך חליצה לאוסרו בקרובותיה (כמנזלר נסוגיא להמס) צריכה היא לחזור על כל שאר האחין דומיא דבעלת הגט, וסיים הרמב"ן דברמב"ם מבואר לא כן שכתב (פ"א מיניס ומליטה ה"כ) ד"חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו", אולם הרשב"א שם כתב דטעמא דהרמב"ם משום דאנן קי"ל דחליצה פסולה מהניא למיפטר נפשה, אך לרב דסבר דחליצה פסולה צריכה חיזור אף למיפטר נפשה מודה הרמב"ם דחליצת מעוברת חשיבא חליצה פסולה וצריכה חיזור [אך הרמב"ן נקט דמסתמת דברי הרמב"ם משמע דאף במקום צרה סגי בחליצת אחד, וע"כ דסבירא ליה להרמב"ם דלא חשיבא חליצה פסולה כלל וכתוס'].
 והנה בדברי הרמב"ן מבואר להדיא דצריכה לחזור על כל האחין, אך בדעת הרא"ש מבואר בטור (סי' קמ"ד) ד"לא יחלוץ לה הוא אף על גב דחליצה קמייתא לאו כלום היא מ"מ הורעה זיקתו והרי הוא כאילו נתן גט ולא מצי חליץ חליצה כשירה" ומבואר דסגי בחליצת אחד מן האחין, אלא דהחולץ לא מצי לחלוץ, ומשום דחליצתו גרועה טפי [ומבואר עוד בדברי הטור דדעת הרא"ש להלכה כהך תירוץ בתרא אף דהביא תחילה תירוץ התוס'].

והריטב"א (ס"ט) תמה ע"ד הראשונים דצריכה חיזור, דא"כ הול"ל דצריכה חליצה ממנו ומכל האחין, ולדעת הטור לא קשיא, דבאמת סגי בחליצת אחד משאר האחין, אך לדעת הרמב"ן דצריכה לחזור על כל האחין קשה, וביארו האחרו' דהרמב"ן אזיל לשיטתו בסוגין, דמבואר דאפילו אי בשווין חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, אך היכא דחליצת האחד מעולה טפי משל חבירו סגי בחליצה המעולה ואף דחליצתו נמי פסולה [וכבר נתקשו האחרו' בסברת הדבר] ומה"ט נקט התם דאף דצריכה לחזור על כל שאר האחין, מ"מ אינו צריך לחזור ולחלוץ לה, דכיון דעביד בה מעשה חליצתו גרועה טפי, ושפיר מהניא חליצת שאר האחין להפקיע זיקתו, והריטב"א פליג וסבר דכל דבשוין צריכה חיזור הוא הדין במעולה וגרועה, ועוד דס"ל דליכא מעליותא לשאר האחין כלפי החולץ [ויעוין עוד בריטב"א שם].

דין חליצה פסולה מדרבנן או מדאורייתא – הקרן אורה דן אי דין חליצה פסולה צריכה חיזור הוי מדאורייתא או מדרבנן, ויעו"ש דלתוס' לא משכח"ל כלל חליצה פסולה מדאורייתא דהרי אינו אלא היכא דקלשה זיקה, ובדאורייתא לא אשכחנא היכ"ת דקלישות זיקה, דגט יבמין ומאמר יבמין אינם אלא מדרבנן, וכן איסור אחות חלוצה ואיסור אחות זקוקה [לרוב הראשונים] אלא דדן לשיטת הרמב"ם [ומשמעות רש"י] דאף חליצת חייבי לאוין חשיבא חליצה פסולה, אך כתב להוכיח דגם זה אינו אלא מדרבנן, דהרי תלינן ליה בפלוגתא דיש זיקה ואין זיקה, דפליגי בדרבנן.

אך האחרו' העירו [יעוין בשי' ר' שמואל זצ"ל (ס"ק כח)] דמוכח בכמה דוכתי דעיקר הפלוגתא דיש זיקה או אין זיקה יסודה בדאורייתא, אלא דהנפק"מ לענין איסור קרובות אינו אלא מדרבנן, ומשום דאף אי יש זיקה לא חשיבא אישות לאיסור קרובות [דהזיקה אינה אלא קנין בעלמא אך ליכא אישות, ואיסור קרובות תלי באישות, וא"נ אפילו אי איכא אישות מ"מ לא הוי אישות דידיה אלא דאיהו עומד באישות אחיו או דלא הויא אישות גמורה ולהכי לא מהני למעבד איסורי קרובות] וכמבואר מדברי רש"י בריש פירקין (כו ב) דפלוגתא דיש זיקה לאיסור קרובות תליא בפלוגתא דיש זיקה להפרת נדרים והתם הוי מדאורייתא, ולפ"ז ליכא הכרח דעיקר דין חליצה פסולה הוי מדרבנן.

אולם בחידושי רבינו אברהם מן ההר (לקמן ט"ז) כתב וז"ל והאי יש זיקה ואין זיקה דהכא מן התורה הוא דפליגי, אבל כולהו מודו דיש זיקה דרבנן ואפילו הכי אינו מיפר, דנדרים דאורייתא נינהו ומשום זיקה דרבנן לא מצי מיפר נדרים דאורייתא, ורבינו שלמה לא פירש כן והעיקר מה שפירשנו עכ"ל, ומבואר דפליג ע"ד רש"י וסבירא ליה דפלוגתא דיש זיקה לאיסור קרובות לא תליא בפלוגתא דיש זיקה להפרת נדרים, ופלוגתא דיש זיקה לאיסור קרובות יסודה בדרבנן, ולפ"ז שפיר איתא לראיית הקרן אורה.

ובעיקר הנידון לשון הרמב"ן (ב"ב ב) נראה לי טעם חליצה פסולה שצריכה לחזר משום דעשאוה כפוטרת הזיקה כו' כשאינה ראויה ביבום עשאוה כמגרש קידושין הראשונים כו' משמע דאינו אלא מדרבנן, וכן נראה לכאורה מלשון תוס' הרא"ש (כו ב) לא נשתייר בה בלאה אלא זיקה מועטת דרבנן כו' [וא"מ] וכן נראה מדברי הריב"ש (סי' ק"ט) וז"ל דהא האי דינא דחליצה גרועה חומרא בעלמא היא מדרבנן וליכא למידק ולאחמורי ביה כולי האי עכ"ל, ויעוין עוד בב"ח (סי' קט) דרבנן עבוד תקנתא דכל חליצה פסולה דלא חזיא ליבום צריכה לחזור [ודחה עפ"ז ראיית הראשונים דחילו"ע לא חשיבי חליצה פסולה מברייתא דלעיל (ב"ב ב)].

ולשון התוס' חד מקמאי [הוא ספר ההשלמה] (ניסוח קו' ה"א מצורגוי"ל נמוס') לא מיבעיא דנפול בבת אחת דכיון דיש זיקה הו"ל חליצה פסולה דאורייתא דהיא זקוקתו כו', ומבואר מדבריו דס"ל דאיסור אחות זקוקתו דאורייתא, וכן נקט הרמב"ן (כו ב) בדעת הר"ח, אך אין הכרח מדבריו דעצם דין חליצה פסולה צריכה חיזור הוי מדאורייתא.

מדקאמרת אמצעיית צריכה חליצה משניהם קסברת יש זיקה כו' – מבואר מדברי הגמ' דדין חליצה פסולה תלי בפלוגתא דיש זיקה, ודוקא למ"ד יש זיקה חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, ולשיטת רש"י היינו דוקא דין חיזור בשווין, אך הא דחליצה גרועה אינה פוטרת המעולה הוי אף למ"ד אין זיקה, ושיטת התוס' דלמסקנא כל דין חליצה פסולה אינו אלא למ"ד יש זיקה, אך למ"ד אין זיקה אפילו חליצה גרועה

פוטרת המעולה הימנה [ויתכן דגם לשיטת רש"י] הוי פלוגתת הסוגיות כדלהלן] ומצינו כמה דרכים בביאור תליית הגמ' דין חליצה פסולה בפלוגתא דיש זיקה.

שיטת רש"י - לשון רש"י מדקאמרת צריכה חליצה משניהם קסברת אלימא מצות זיקת יבמין למירמי אתרווייהו והך חליצה על כרחך חליצה פסולה היא כלומר גרועה שאם רצה לייבם אינו יכול דאחות חלוצתו היא הילכך לאו מעלייתא היא וצריכה לחזור על כולן **דלא מיפקעא זיקה דתרווייהו בחליצה דחדא** משום דאלימא זיקה ורמיא אתרווייהו עכ"ל, ויעוין בפירוש רבינו אברהם מן ההר דביאר וז"ל דלא אמרינן חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין אלא למאן דאית ליה יש זיקה ואפילו בתרי אחי, דהואיל וזאת זקוקה לתרווייהו וזה שחלץ לה לא היה יכול לייבמה אין החליצה זו כמו ייבום שתסלק זיקת אחיו, אלא יחלוץ לה אחיו שהיא זקוקה לו גם כן, אבל למאן דאמר אין זיקה אינה זקוקה אלא לחלוץ או למיבם, ומכי חליץ לה נפטרה בין שהיה יכול לייבמה דהויה חליצה כשירה בין שלא היה יכול לייבמה דהויה לה חליצה פסולה עכ"ל.

שיטת רש"י

ומבואר בדבריו [ויתכן דזוהי נמי כוונת רש"י] דלמ"ד יש זיקה הרי היבמה זקוקה לשני היבמין וטעונה הפקעת זיקה משניהם, וחליצה פסולה אינה מפקעת אלא את זיקת החולץ עצמו, ורק חליצה כשירה שבמקום יבום היא מסלקת זיקת כל הבית, אך למ"ד אין זיקה "אינה זקוקה אלא לחלוץ או למיבם" ולהכי אף דחליצה פסולה אינה מפקעת אלא זיקת החולץ עצמו סגי בזה, דהרי אינה זקוקה כלל לשאר האחין ויעוין בחי' הגרנ"פ (ס"קמז).

והרמב"ן בפירקין ביאר תליית הגמ' [ונראה שהביא כן בשם רש"י] וז"ל הכי גרסינן והיא גרסתו של רש"י ז"ל מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהן קא סברת יש זיקה וחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, ופירש מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם אלמא חליצה פסולה צריכה לחזור, והך סברא ליתא אלא משום דסבירא לך יש זיקה דכיון דאלימא צריכה פטור גדול שתהא מחזרת על האחין משום דלכל חד ככנוסה דמיא ואין חליצה גרועה מוציאה מביתו ופירושא בעלמא הוא עכ"ל [וכע"ז לשון הרשב"א משום דאלימא זיקה הויה לה כעין כניסה ואינו בדין שחליצה זו שהיא פסולה

דברי הרמב"ן

² **והנה** שיטת ר"ל (יג) דהאחין על החלוצה בכרת וכן הצרות על החולץ, ומבואר בירושלמי (פ"ה ה"ב) דלדידה עיי חליצת אחד מן האחין לאחת מן הצרות פקעה זיקת שאר האחין ושאר הצרות, ואם נתקדשה אחת מן הצרות ולאחר מכן חלצה צרתה, חלו קידושיה למפרע אף למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה לשוק, אך אנו קיי"ל כרבי יוחנן דאף האחין והצרות אינן אלא בלא יבנה, ומבואר דלא פקעה הזיקה למפרע, ובארנו האחרון דהיינו דוקא לענין דעצם הנפילה לא פקעה למפרע, אך לענין דינא דיש זיקה מודה רבי יוחנן דעיי החליצה פקעה הזיקה מן האחין ומן הצרות, וכלפיהן אף למ"ד יש זיקה. הוי כמו למ"ד אין זיקה.

תוציאנה מבית אחיו אלא כל אחד מפקיע זיקתו, אבל למ"ד אין זיקה בחליצה כל דהו נפקא דהא לית זיקה לאידך אלימא עלה דליעכב עכ"ל] ונראה מדבריו דעיקר תליית הגמ' משום דלמ"ד יש זיקה כיון דחשובה ככנוסה לכל אחד הרי היא טעונה פטור גדול ולא סגי לה בחליצה גרועה להוציאה מבית אחיו, משא"כ למ"ד אין זיקה דלא הויא ככנוסה, אף דזקוקה לכל היבמין, סגי בחליצה גרועה להפקיע זיקת כל האחין.

ור' שמואל זצ"ל (ס"ק כח) ביאר עיקר תליית הגמ', דלמ"ד אין זיקה הויא זיקה אחת לגבי כל הבית ומש"ה מהניא חליצת אחד מן האחין לבטל זיקת כל הבית, משא"כ למ"ד יש זיקה דמדרבנן אלימא זיקה למהוי ככנוסה ואית ליה אישות בה, לא שייך דתהא אישות משותפת לכל האחין [ואף אי נימא דיסוד ענין זיקה הוי הקנין ולא האישות (יעו"ש סק"ב) מ"מ לא שייך נמי קנין אחד משותף לכולם] ומש"ה לא מהניא חליצה פסולה להפקיע את האישות והקנין של שאר האחין [וכן גבי הצרות למ"ד אין זיקה הויא הזיקה זיקה כללית של כל הבית אבל למ"ד יש זיקה דהוי אישות וקנינים ע"כ הויא זיקה לכל אחת ואחת בפני עצמה.

דברי הרמב"ן בפרק רבן גמליאל - הרמב"ן בפרק רבן גמליאל (נא א) ביאר תליית הגמ' באופן אחר, דהנה בסוגיא התם מבואר דפליגי רבנן גמליאל ורבנן אי יש גט אחר גט, דרבן גמליאל סבר דאין גט אחר גט ואם נתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט לצרתה אין הגט השני כלום ומותר בקרובות שניה, וכן שני יבמין שנתן האחד גט ליבמתו וחזר ונתן לה אחיו גט מותר השני בקרובותיה, וס"ד התם דפליגי בדין יש זיקה דרבן גמליאל סבר אין זיקה ורבנן סברי יש זיקה, וביאר הרמב"ן שם דלרבן גמליאל דאין זיקה גט יבמין הוי על קידושי אחיו ולהכי אין מקום עוד לגט של אחיו, דכשנותן גט לזו הרי הוא כאומר הריני נותן גט לקדושי אחי והילכך פסל כל הבית וכאילו נתן אף לצרה ואין גט אחר מועיל בכל הבית, אך רבנן סברי דיש זיקה ותקנת חכמים דגט יבמין היינו גט לזיקה, ולכל חד איכא גט לזיקה דידיה.

וכתב הרמב"ן שם דזהו נמי ביאור תליית הגמ' דין חליצה פסולה בפלוגתא דיש זיקה, דלמ"ד יש זיקה תיקנו חכמים דחליצה פסולה חשיבא כגט על הזיקה וממילא אינה פוטרת אלא זיקה דידיה, ורק חליצה כשירה פוטרת כל הבית משום דבמקום יבום קיימא, משא"כ למ"ד אין זיקה דל"ש לתקן דחליצה תהא כגט על הזיקה ולהכי ע"כ פוטרת כל הבית, וז"ל הרמב"ן שם וכן נראה לי טעם חליצה פסולה שצריכה לחזר משום דעשאוה כפוטרת הזיקה ולא כפוטרת קידושין הראשונים של אח, דומיא דגט, שכשהיא ראויה לביאה והביאה של זו פוטרת על כרחנו אף החליצה במקום יבום קיימא, אבל כשאינה ראויה ביבום עשאוה כמגרש קידושין הראשונים בגט וכל אחת פטורה בעצמה כשם שקדושיה בעצמה וכן באחין עכ"ל [ויעוין בחידושי הגרש"ש (סי' כה סק"ב) שכתב דלדברי הרמב"ן אלו דין חליצה פסולה לא תלי בקלישות זיקה אלא כל היכא דלא מצי לייבם

שייך האי טעמא וכן נקט הגרנ"פ (ס"ק תנד) בדעת הרמב"ן, אך בדברי הרמב"ן בפרק החולץ (מד א) מבואר דנקט לעיקר כשיטת תוס' וז"ל דכי אמרינן חליצה פסולה ה"מ שפסל זיקתו כגון שעשה בה מאמר או נתן גט או שחלץ חליצה פסולה כגון של מעוברת או שנאסרה עליו בזיקה אבל באיסור אחר חליצה כשרה היא ויעו"ש דהוכיח כן מהתוספתא ושכן דעת הבה"ג וכתב "וכך שמעתי דין זה" אלא דלבסוף הביא שיטת הרמב"ם דפליג יעו"ש].

ויעוין עוד בדברי הרמב"ן בפרק החולץ (מ"ד) בתו"ד וז"ל כי רמיא באיסור זיקה קמיה כי היכי דביאתן פסולה חליצתן גרועה, וכי היכי דתקיננו גט לכל אחד ואחד ובכל אחת ואחת ומאמר אחר מאמר בכולן כדאתמר בפ' רבן גמליאל, ה"נ זיקה פסולה אינה עושה כל הבית אחד אלא לכל אחד תקנו חליצה בכל אחת כיון דאיסור זיקה היא כגון פסול גט ומאמר או אחיות דזיקה, דכל הני בזיקה עצמה הוא דהוי גריעותא לפיכך אינה פוטרת עכ"ל יעו"ש.

ביאור הגרש"ש – הגרש"ש (ס"ו נו נדנך ה"ז) כתב לבאר דין חליצה פסולה והא דתלי בפלוגתא דיש זיקה, דלענין עצם דין היבום והחליצה מודו כולי עלמא דאין היבמה זקוקה אלא ליבום או חליצת אחד מן האחין, אלא דלמ"ד יש זיקה איכא נמי אישות ליבמין, והך אישות איכא לכל היבמין [ומשום דהך אישות אינה מחמת מה שעתידי לייבם או לחלוץ] ולהכי לענין הפקעת אישות הזיקה הרי היא טעונה חליצה מכל האחין, אלא דבחליצה כשירה דמצי לייבם, כיון דבכחו להפקיע אישות אחיו ע"י יבום, מצי להפקיע אישות אחיו אף ע"י חליצה, דכח החליצה ככח היבום, אך בחליצה גרועה דלא מצי לייבם, כיון דאין בכחו להפקיע זיקת אחיו ע"י יבום, אף חליצתו אינה מועלת להפקיע זיקת אחיו, אך כל זה למ"ד יש זיקה, אך למ"ד אין זיקה ליבמין אישות ביבמה, ולהכי מהניא חליצת אחד מהן.

ויעו"ש דביאר דביסוד הדברים מודים תוס' דהחסרון בחליצה פסולה היא משום דאינו יכול לייבם וכשיטת רש"י, אלא דסברי דדוקא היכא דלא קלשה זיקה חשיב דחסר בעיקר כחו לייבם, משא"כ בחילו"ע דאינה אלא מניעה מחמת האיסור לא חסר בעיקר כחו לייבם, ולהכי נמי בכחו להפקיע זיקת אחיו ע"י חליצה יעו"ש ויעוין עוד שם בדרך הא'.

עוד ביאר הגרש"ש (נסי" כה) באופן אחר יסוד דינא דחליצה פסולה צריכה חיזור, דהא דסגי בחליצת אחד מן האחין משום דבזה נשלמה מטרת היבום, אך בחליצה פסולה דלא נשלמה מטרת היבום, לא מהניא חליצת האחד לפטור את חבירו, ולהכי בעינן חליצת כל האחין וכל היבמות, ויעו"ש מה שביאר הא דתלי בפלוגתא דיש זיקה עפ"ז.

תד"ה מדקאמרת, אית ספרים דגרסי מדקאמרת זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ופירש הקונטרס דלא גרסינן ליה, ונראה דל"ג ליה בקונטרס משום דלמ"ד אין זיקה נמי

זה חולץ לאחת כו' אין חליצה פסולה של ראובן שכבר חלץ לאחת מפקעת זיקת שמעון החשובה דהא לקמן קאמר בשלמא צרה דרחל לא תפטר כו' והוא הדין דהכי נמי לא תפטר חליצת ראובן השניה מאח שני דהא אכתי לא מסיק אדעתיה לחלק בין מיפטר נפשה למיפטר צרה – אולם בתוס' ישנים השלם דחה דברי תוס' דהא דבהו"א לא סברה הגמ' החילוק בין מיפטר נפשה לבין מיפטר צרה היינו דוקא לשמואל דסבר יש זיקה, אך כאן דאזלינן למ"ד אין זיקה אף להו"א ידעה הגמ' דיש לחלק בין מיפטר צרה לבין מיפטר נפשה, וז"ל התוס' ישנים אכן יש לומר דהא דלא מסקינן אדעתין לחלק בין מיפטר צרה למיפטר עצמה היינו למאן דאמר יש זיקה אבל למ"ד אין זיקה פשיטא לן [למימר] דנפשה פטרה עכ"ל וכן מבואר בתוס' רבנו פרץ לק' ויישב עפ"ז קושיית תוס' על רש"י.

שם, וסוגיא דבסמוך אינה לפי האמת אלא ה"פ בשלמא צרה דרחל לא תפטר כלומר אפי' אם תאמר דלמ"ד אין זיקה נמי חליצה פסולה צריכה לחזור כו' תדע דאותה סוגיא אינה לפי האמת דהא פריך בתר הכי ואצרה דרחל מי מיפטרא והתנן כו' אלמא בעי למימר דלמ"ד אין זיקה לא מיפטרא רחל בחליצת צרה אף על גב דלא אסירא צרה אלא מכחה וכ"ש אם היו שוות וא"כ איך מדקדק אפילו לפי גירסת הקונטרס דיש זיקה מדקאמר אמצעית צריכה חליצה משניהם אלא על אותה סוגיא אין לסמוך כדפרישית דלא קאי הכי וכי מפרש דשמואל התחיל ולא התחיל קאמר לא יאמר עוד דשמואל אליבא דמ"ד אין זיקה קאמר כו' – שיטת התוס' (כאן ולקמן כו"א ד"ה שמואל) דהא דמבואר לקמן דאף למ"ד אין זיקה אין חליצה גרועה פוטרת המעולה הימנה אינו אלא להו"א, אך אליבא דאמת למ"ד אין זיקה אף חליצה גרועה פוטרת המעולה הימנה וכדאיתא בפרק רבן גמליאל, ולפ"ז קיימו הגירסא דהוכחת הגמ' דיש זיקה הוי מרישא דדברי רב דזה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, דלמ"ד אין זיקה הראשון חולץ לכולן, ואף דאחר שחלץ ראובן לראשונה חליצתו לשניה פסולה משום אחות חלוצתו וחליצת שמעון כשירה לגמרי.

והוכיחו כן התוס' דהא לקמן פרכי' כיצד נפטרת רחל בחליצת צרתה, והרי התם חליצת הצרה מעולה יותר מחליצת רחל או עכ"פ חשיבי כשוות שהרי כל איסור הצרה אינו אלא מחמת רחל, וא"כ מוכח דגם בשוות יתכן דאין חליצת אחת פוטרת צרתה, ויקשה אף לגירסת רש"י כיצד הוכיחה הגמ' מסיפא דדברי רב, דבשוין צריכה חיזור, דיש זיקה, אלא ודאי דסוגיא דלקמן אינה להלכה. והוסיפו התוס' דכן מבואר בפרק רבן גמליאל (ב"ב 6) דלמ"ד אין זיקה חלץ לבעלת הגט נפטרה צרתה, והוכיחה הגמ' שם כן מדברי הברייתא.

אולם בדברי רש"י לקמן (כו"א) מבואר דדברי הגמ' קיימי אף למסקנא, ולשינויא קמא דהתחיל ולא התחיל קאי שמואל למ"ד אין זיקה וכן מבואר בדברי הראשונים שם,

ואעפ"כ אין חליצה גרועה פוטרת צרתה, וקשיא לפ"ז קושית התוס', כיצד הוכיחה מסיפא דדברי רב דבשוין צריכה חיזור דסבר יש זיקה.

ובישוב שיטת רש"י מצינו ב' דרכים, הדרך האחת דיש לחלק בין חיזור דאחין לחיזור דצרות, דכל דברי הגמ' לקמן דגם למ"ד אין זיקה, אף בשוות חליצה פסולה אינה פוטרת צרה, היינו דוקא למיפטר צרה אך למיפטר נפשה פטרה וכעין מה דמסקינן בסמוך ליישב דברי שמואל, וכ"כ בתוס' רבנו פרץ בשם הר"ר יוסף איש ירושלים.

יישוב
שיטת
רש"י

והתוס' לא ניחא להו בזה דמשמע דתחילה עדיין לא סברה הגמ' חילוק זה דהא פרכינן לשמואל דאמר אחד חולץ לכולן מדאמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, וכמו שביארו התוס' (לעיל נסמך) בעיקר הכרח דברי רש"י מסוגיא דלקמן, וכן ביאר בתוס' רבנו פרץ כאן להדיא "וכי תימא דהתם מיירי למיפטר צרה אבל נפשה פטרה, דמהאי חילוק אכתי לא אסיק אדעתיה", אך הביא שם דהר"ר יוסף איש ירושלים מיישב ואומר דלעולם לא פליגא, וההיא דלקמן מיירי למיפטר צרתה אבל נפשה פטרה, ואעג"ב דאכתי לא ידע ההוא חילוק עד לקמן, היינו למ"ד אין זיקה, דכיון דאין זיקה אי פטרה עצמה פטרה חבירתה, אבל למ"ד יש זיקה לעולם ידע ליה כו' עכ"ל יעו"ש [וכן בתוס' ישנים השלם (לעיל בסמוך) דחה דברי התוס' שם וז"ל אכן יש לומר דהא דלא מסקינן אדעתין לחלק בין מיפטר צרה למיפטר עצמה היינו למאן דאמר יש זיקה אבל למ"ד אין זיקה פשיטא לן [למימר] דנפשה פטרה עכ"ל, מיהו כשהעתיק קושית התוס' לא תירץ כן] ולדרך זו צריך לומר דקושית הגמ' לשמואל דאמר אחד חולץ לכולן מדקאמר יש זיקה היינו לשינויא דרב אשי לקמן דדברי שמואל אזלי למ"ד יש זיקה.

אלא דלכאורה לפ"ז שוב אין ראייה כלל מסוגיא דלקמן לעצם שיטת רש"י, דאף למ"ד אין זיקה חליצה גרועה אינה פוטרת חליצה מעולה למיפטר נפשה, ולכאורה צריך לומר דסבירא ליה לרש"י מסברא דדין חיזור דגרועה ומעולה שייך אף למ"ד אין זיקה ואף בחיזור דאחין, וע"כ דראיית הגמ' מסיפא דדברי רב דאף בשוין צריכה חיזור, וחיזור דאחין בשוין אינו אלא למ"ד יש זיקה, אולם הרמב"ן והריטב"א נקטו כשיטת רש"י, וכתבו דכן מוכח מסוגיא דלקמן, וכמו שביארו התוס' בשיטת רש"י, ובזה אכתי קשיא כקושית תוס', דממה נפשך אי השתא עדיין לא מסקינן אדעתין לחלק בין מיפטר נפשה לבין מיפטר צרה, הא מוכח התם דאף בשוין אינה פוטרת ואף למ"ד אין זיקה.³

³ **ולקמן** יתבאר דיתכן דראיית הראשונים היא מסיפא דדברי שמואל דחלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרתה, דבזה מבואר במסקנת הרמב"ן (לקמן כו"ב) דאף להו"א דוקא בגרועה ומעולה לא פטרה אף אי סבר אין זיקה, אך בשוות בבעלת הגט ודאי פטרה צרה למ"ד אין זיקה וכדמוכח בברייתא דפרק רבן גמליאל (ב"ב 6) ודין חליצה פסולה דבעל הגט ודין חליצה פסולה דאחיות שני דינים חלוקים הם, ובדין חליצה פסולה דבעלת הגט אין חילוק בין מיפטר צרה למיפטר נפשה.

הדרך הב', דכל מה דלא ידעינן בהוה אמינא לחלק בין מיפטר נפשה לבין מיפטר צרה היינו דוקא בגרועה ומעולה, אך לענין שוות ידעינן אף בהוה אמינא דיש לחלק בין מיפטר נפשה למיפטר צרה, ודין חיזור דאחין בשוות למיפטר נפשה ודאי אינו אלא למ"ד יש זיקה. ועיקר הסברא מבוארת בדברי התוס' ישנים השלם לקמן, דבהא דהקשתה הגמ' לשמואל דאמר אחד חולץ לכולן מדאמר חלץ לאחיות לא נפטרו צרות ומתרתה הגמ' בלישנא קמא דכי קאמר שמואל אאמצעית קאמר דבזה הוי שוות, הקשו תוס' (סא ד"המאי) דהרי לשינויא דשמואל התחיל ולא התחיל קאמר מבואר דאף בשוות אין חליצה פסולה פוטרת צרה, ותירצו דבאמת לישנא קמא סברה כתירוץ רב אשי לקמן דלא אלימא זיקה לשוייה לצרה כערוה, אך התוס' ישנים השלם שם תירץ עוד וז"ל אי נמי הא דצריכה לחזר היינו למיפטר צרתה אבל נפשה פטרה, ונהי דמשמע דלא ידעינן האי חילוק עד לקמן, היינו היכא דאיכא למעבד חליצה מעלייתא, אבל הכא דלא מצי למעבד חליצה מעלייתא ידע שפיר מהשתא דיש לחלק בין פטור דנפשה לפטור דצרה עכ"ל (ויעוין ממילואים לריטב"א ס"ו טק"ח).

תד"ה וחליצה פסולה, לא כמו שפירש בקונטרס דכל היכא שאינו יכול לייבם חשיבה חליצה פסולה דהא אמר בפ"ק (יא ג) גבי מחזיר גרושתו או היא או צרתה חולצת ולא חשיבה חליצת גרושה חליצה פסולה אף על גב דאין יכול לייבמה – וכ"כ התוס' לעיל שם, ומדברי הראשונים (הרמנ"א והריטב"א) נראה דלרש"י והרמב"ם אכן מחזיר גרושתו חשיבא חליצה פסולה וכתב הריטב"א (יא ג) דהא דנראה בגמ' דחליצתה פוטרת צרתה היינו למ"ד אין זיקה יעו"ש, אולם המגיד משנה (פ"ו מיניסו ומליה"ה"ג) נקט בפשיטות בשיטת הרמב"ם דחליצת מחזיר גרושתו פוטרת צרתה, ונקטו האחרו' דדעתו לחלק בין מחזיר גרושתו לבין שאר חייבי לאוין וחייבי עשה ושניות דשיטת הרמב"ם דהויה חליצה פסולה, ויעוין משנ"ת בזה לעיל.

שם, ולקמן נמי קאמר אלא צרה דלאה תפטר דחליצתה כשרה אלמא חשיבא לה חליצה כשרה אף על גב דאסירא ליבמה משום ביטול מצות יבמין – התוס' נקטו בשיטת רש"י דאף היכא דאסורה להתייבם משום ביטול מצות יבמין חשיבא חליצה פסולה, וביארו האחרו' דיתכן דמודה רש"י היכא דאסורה באיסור צדדי בעלמא דלא חשיבא חליצה פסולה, אלא דרש"י לשיטתו לעיל (נד ב) דשייך דין נאסרה באיסור ביטול מצות יבמין, וי"ל דסבירא ליה דגדר הדין דהוי איסור ביאה מדרבנן ויתכן דהגדר דבמקום ביטול מצות יבמין דיינינן לה כאחות אשתו אף למ"ד אין זיקה.

והרשב"א (כו ב) כתב וז"ל והא דקרי לה לחליצה דלאה חליצה כשרה משום דכיון דאין זיקה אפילו למ"ד אסור לבטל מצות יבמין מ"מ כיון דראוי להתיבם היא ומשום גזרת שמא ימות בלחוד היא לא קרינן לה חליצה פסולה, אבל למ"ד יש זיקה אפילו תמצא לומר דזיקה דרבנן היא מ"מ כיון שעשאוה כאחות אשה דאורייתא כל

דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וחליצה פסולה היא, וסיים שם (וימכן והיא הגהת מגיה ואינו מדברי הרשב"א) ורש"י ז"ל פ"י צרת לאה תפטר דחליצת לאה כשרה היא דאי הוה בעי מצי ליבומה ע"כ, ואפשר דאף רש"י ז"ל למה שאמרתי נתכוון, ואי נמי אפשר דה"ק דאי בעי מתחלה אפשר ליה ליבומה ללאה דאי חליץ לצרת רחל הוה שריא לאה אף ליבום משום דהוית לה קרובת צרת חלוצתו כנ"ל עכ"ל.

שם, דנהי דלא מבטל מצות יבמין מצרת רחל דאע"ג דכשייבם לאה יהיה אסור בצרת רחל כמו שאסור בצרת קרובת חלוצתו מ"מ חליצה מיהא בעיא דאורייתא דאינה צרת אחות אשה לאחר שיבם לאה כיון שכבר לא היתה צרת אחות אשה משמת בעלה – מבואר בדברי תוס' דמדאורייתא אין צרת ערוה אסורה היכא דנאסרה הערוה רק לאחר הנפילה, וכן מבואר בתוס' ישנים (לעיל ח"א, יג ז) ובראשונים (יג ז, ז) והביאו כן מדברי הירושלמי (צפיקין פ"ה ו"ה"ג) דאין צרה לאחר מיתה, ומשמעות דברי התוס' ישנים (ח"א) דטעמא דמילתא משום דהשתא כבר אינה צרתה, ובחי' הגרש"ש (פ"י טו) נקט דהיינו משום דליכא פטורי יבום אלא בשעת נפילה, אך האחרו' האריכו בזה ודנו להוכיח מסוגיא דפרק הערל (ע"ט ז) דאיכא פטור ערוה אף לאחר נפילה ויעוין בברכ"ש (פ"י יד) ובחי' ר' שמואל זצ"ל (פ"י א'). והרשב"א בתשו' (ח"ו פ"י כה) ביאר טעמא דמילתא וז"ל משום דאין צרה אלא מאח וזו כיון דבשעה נפילה לא הויה צרת ערוה מאח דהאי שעתא תרווייהו שריין השתא דעבר חי ונשא אחות אחת מהן האי אדחיא לה מיניה משום אחותה דקא נסיב השתא אבל צרתה לא נעשית לה צרה לאחר נפילה עכ"ל ויש להאריך בזה.

ומבואר בדברי תוס', דאף דהכא לא נאסרה אלא משעה שייבם אחותה אחר נפילה, ומדאורייתא אינה צרת ערוה, מ"מ מדרבנן אסורה "כמו שאסור בצרת קרובת חלוצתו" ובפשוטו כוונתם דלקמן (כ"א) פרכי' ואצרת רחל מי מיפטרא והא תנן אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו וכן מסקינן התחיל באחיות לא יגמור בצרות דתנן אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו ויעוין שם בתוס', וכיון דשיטת התוס' (מ"א) דאיסור צרת קרובת חלוצתו הוי מדין צרת ערוה דעלמא, ע"כ דמדרבנן איכא כהאי גוונא דין צרת ערוה אף לאחר נפילה.

אלא דנחלקו האחרו' בכוונת התוס', האם כן הדין בכל צרת ערוה אחר נפילה, דאף דמדאורייתא אינה נחשבת צרת ערוה מ"מ מדרבנן אסרו אף צרת ערוה אחר נפילה, או דהוא דין מיוחד בצרת קרובת חלוצתו, דמדברי הישרש יעקב נראה דנקט דכן הדין בכל צרת ערוה אחר נפילה, דאסורה מדרבנן, אך הבית מאיר (פ"י קנט ס"ה והו"א ציטט יעקב ט"ז) כתב דהיינו דוקא הכא ביבום "משום דחשבו יבם לאה כאלו חליץ לה ואסרו צרת רחל משום צרת קרובת חלוצתו".

ויעוין בחזון איש (סי' קנ"ט) דביאר דכיון דגדר איסור קרובות החלוצה היינו דמדרבנן נחשבת חלוצתו כגרושתו, גדר הדין מדרבנן דחשבינן לה כאילו היתה אשתו למפרע, דהרי הא דאחות גרושתו אסורה אינו מחמת הגירושין אלא מחמת דהיתה אשתו קודם הגירושין, ובזה חידשו תוס' דממילא אף ביבום הדין כן [וביאר החזון איש שם דכיון דגזרו בחליצה ע"כ גזרו אף בכנוסה דאי לאו הא לא קיימא הא] ויעוין עוד לק' בסמוך.

והוסיף החזו"א דמסברא היה נראה דהא דנחשבת כאשתו למפרע היינו דוקא משעת נפילה, אך כתב שם דמדברי תוס' מוכח דחשבינן לה כאשתו אף קודם נפילה בחיי אחיו [ור' שמואל זצ"ל (ס"ק נו) נתקשה היכן משמע כן בדברי תוס', ויעוין משי"ת להלן (כז א)] ועפ"ז כתב דהוא הדין למ"ד יש זיקה אף בלא יבום וחליצה, כשנעשית אחות זקוקתו דיינינן לה כאילו נאסרה מחיים, ואם נפל לאה וצרתה ואח"כ נפלה רחל וצרתה אסור בצרת לאה מדין צרת אחות זקוקה.

אך בתשובת הרשב"א (מ"ו סי' כה) מבואר להדיא דבכהאי גוונא חשיבא צרה לאחר מיתה ומותרת, ומשום דנקט הרשב"א כדצייד החזו"א מסברא דלא חשיבא אשתו אלא משעת נפילה [ויתכן עוד דס"ל דהך דינא הוי דוקא בחליצה ולא בזיקה גרידא].

והנה שיטת רש"י (נפוגין נו"א ולק' מ"ג) דאיסור צרת קרובת חלוצתו הוי אף היכא דנשואה לנכרי ואינו מדין צרת ערוה אלא דאסרו קרובת צרת חלוצתו משום דמיחלפא בצרת חלוצתו עצמה^ה ויעוין בתוס' (מ"א) דתמהו על שיטת רש"י ופירשו דהוי מדין צרת ערוה ודוקא בנשואה לאחיו, וביארו האחרו' דרש"י לא ניחא ליה בזה משום דא"כ הויא צרה לאחר מיתה.

שם, וכשיחלוץ לצרת רחל לא מיתסרא לאה דמותר אדם בקרובת צרת חלוצתו – משמע לכאורה מתוס' דאילו היה הדין דכשיחלוץ לרחל יאסר בלאה, היה אסור לייבם לאה אף קודם שחלץ לרחל וצ"ב, והרש"ש ביאר דהיה אסור משום גזירה שמא יבא עליה אף אחר חליצת רחל, וביארו בזה עוד עפ"ד החזו"א הנ"ל, דמדרבנן דיינינן לחלוצה כאשתו מעיקרא, וא"כ יתכן דאילו היתה קרובת צרת חלוצתו אסורה, כל שחלץ לבסוף נאסרה למפרע ממש ונמצא דעבר איסור למפרע, ולהכי היה אסור לייבם

^ד **מיהו** היה מקום לבאר גדר איסור קרובות חלוצה עפמ"ש"כ החזו"א (סי' קל"ט) לבאר דינא דחלץ וקידש משום "דחליצה הוי כאילו קיבל אישות אחיו וגרשה" [אלא דהק' דהא בירושלמי (פ"א ה"א ובכ"ד) פליגי אי חליצה קנין או חליצה פטור ואנן קי"ל חליצה פטור (וכמבואר להדיא בראשונים (יא א) וי"ל) ולפ"ז היה נראה דלא דיינינן להו כנאסרו למפרע.

^ה **וכן** שיטת הרמב"ם בחיבורו (פ"ו מיצו"ה ה"כ) בגדר הגזירה ומי"מ לא אסרו אלא בנשואה לאחיו וכן דנו תוס' לקמן (מ"א) ויעוין בפירוש המשנה (נפקק המולין ע"ש).

תחילה את לאה כל שעתיד לחלוץ לרחל, ויעוין בשי' ר' שמואל זצ"ל (פ"קניה) דנסתפק אי גדר הדין דנאסרה למפרע ממש או דרק לענין מכאן ולהבא דיינינן לה כנאסרה למפרע [ואכמ"ל].

אי הכי קמייתא נמי אי דנפול בבת אחת הכי נמי לא צריכא דנפול בזו אחר זו נפלה חדא חלץ לה ראובן נפלה אידך חלץ לה שמעון נפלה אידך חלץ לה האי מפקע זיקתו חלץ לה האי מפקע זיקתו – רש"י פירש דקושית הגמ' משתי הראשונות, דבין הראשונה ובין השניה הויא חליצה פסולה ותהא צריכה חיזור, והרש"ש העיר דלשון "קמייתא" משמע ראשונה [וכ' שם מדלא נקט "קמייתא", ויעוין בריטב"א דהעתיק לשון הגמ' "קמייתא"] ומשמע דשניה ניהא, וכתב לבאר (נזקן הדין) ע"פ המבואר בדברי הראשונים (יעוין להלן) דאף אי חליצה פסולה בשוות צריכה חיזור, מ"מ במקום שהאחת מעולה יותר מחברתה, חליצת המעולה פוטרת את הגרועה הימנה, וכתב שם דכלפי השניה נחשבת חליצת השני למעולה כלפי הראשון, ומשום שלראשון אסורה באיסור אחות חלוצתו ולשני אינה אסורה אלא באיסור אחות זקוקתו [והוסיף שאף אם קדם השני וחלץ לראשונה, מ"מ כיון דהוי חליצת חיזור לא חמירא כאחות חלוצתו וכדמצינו בתוס' (ד"ה דנפול, כו א ד"ה שמואל)] ויעוין שם בכ"ד.

ומדברי הרמב"ן (ד"ה לזכרי האומר) בשם י"מ נראה ביאור אחר בזה, דיעוין ברמב"ן דהביא דעת י"מ דדין חליצה פסולה הוי דוקא היכא דפסולה משעת נפילה, אך במקום שהיתה ראויה ליבום בשעת נפילה ונאסרה אחר כך, חשיבא חליצה כשירה [וית' להלן] ונראה מדבריו דלדבריהם הא דפריך קמייתא נמי היינו השניה, אך מראשונה לא פריך כיון דבשעת נפילתה היתה ראויה ליבום והויא חליצה כשרה, אולם הרמב"ן דחה דבריהם ומסיק ז"ל וכן פירש"י ז"ל אי הכי קמייתא נמי שתיים הראשונות, וקמייתא גרסינן תרתי ולא קמייתא חדא עכ"ל (דקמייתא נאלץ אחר ה' משמע לשון רבים כמו תמרי פרסייתא שנת כט ט).

בקושיית הר"א מבורגוי"ל – התוס' הקשו בשם ה"ר אברהם מבורגוי"ל אמאי נקט רב דינו בשלש אחיות ונפלו בזה אחר זה, והא הוי מצי לאשמועינן הך דינא בשתי אחיות ונפלו בבת אחת, דשתיהן טעונות חליצה משני האחין, דשמעינן דיש זיקה ודחליצה פסולה צריכה חיזור אף בשוות, ותירץ דבכהאי גוונא משכחת לה דמתייבמת האחת, וכגון במקום שחלץ אחד מהם תחילה לאחות שנפלה שניה, ומשום דבזה הראשונה הויא הותרה ונאסרה וחזרה והותרה שתחזור להיתירה הראשון [והוסיפו התוס' דלשיטתו אף בחלץ לשניה כן הדין, דהרי הכא אליבא דרב קיימינן, ורב סבר (לקמן כו ב) דבאיסור זיקה דרבנן ליכא כלל דין נאסרה ואף בנאסרה בשעת נפילה, ובדעת הר"א מבורגוי"ל כתבו האחר' דיתכן דסבירא ליה כפירוש רבינו חננאל (לקמן שם) דרק באיסור ביטול מצות יבמין סבר רב דליכא נאסרה]. אך הקשה דכיון דיש זיקה וחליצת הראשון הויא חליצה פסולה ע"כ יצטרך גם השני לחלוץ לה וא"כ תאסר אחותה להתייבם מדין

אחות חלוצתו, וחדש הר"א מבורגוי"ל דחליצת חיזור אינה אוסרת קרובות, והוכיח כן מסוגיא דלקמן (כ"ז) והתוס' דחו ראייתו.

וביאור סברת הר"א מבורגוי"ל, דחליצת חיזור אינה אוסרת קרובות, בפשוטו יש לבאר ע"פ מה דמשמע מדברי הראשונים דכל דין חליצה פסולה אינו אלא מדרבנן [ואף אילו היתה אסורה להתייבם וקלשה זיקה מדאורייתא] וא"כ יש לומר דלא החמירו לענין לאסור קרובות.

ויתכן לבאר עוד, עפמש"כ החזו"א (סי' קל סק"י) דגדר חליצה הוי כאילו כנס אישות אחיו וגרשה (ועמשנ"ט לעיל כהערה) ויש לומר דמהאי טעמא אסרו קרובות חלוצה, דאף דמדאורייתא אין הך כניסה דאיכא בחליצה אוסרת קרובות [ודלא כרבי עקיבא דסבר (לקמן מד א) דאחות חלוצה דאורייתא דהכתוב קראו ביתו] ומשום דמעולם לא היה זמן דהיתה אשתו בפועל, אך מדרבנן החמירו לדון כאילו היתה אשתו בפועל, אך יש לומר דהיינו דוקא בחליצת הראשון, אך חליצת חיזור אינה ככונס אישות אחיו כלל, אלא הוי רק דין מתיר על הזיקה גרידא.

והנה רוב ככל הראשונים פליגי על חידוש הר"א מבורגוי"ל, וסברי דאף קרובות חלוצת חיזור אסורות [ובחי' הגרנ"פ (סי' תכו) דקדק גם מלשון רש"י (ד"ה נפלה) דפליג ע"ד הר"א] אך יעוין בתוס' לקמן (כ"ז) דמבואר דמכח חליצת חיזור לא חשיבא חליצה פסולה, ובתוס' הרא"ש שם ביאר דאף דאסרו קרובות חלוצת חיזור, מ"מ לא חשיבא חליצה פסולה מכח זה וכדין ביטול מצות יבמין [והיינו דבעיקר היסוד מודים הראשונים דל"ש גדר איסור אחות חלוצה בחליצת חיזור, דאחות חלוצה בעלמא גדר הדין דמדרבנן נחשבת כאחות אשתו שגירשה, והכא אף מדרבנן אינה נחשבת כאחות אשתו, אלא דהחמירו לאוסרה ויתכן דהוי גזירה אטו קרובות חלוצה גמורה, וכיון דהך איסור לא חשיב כאיסור ערוה אין בו קלישות זיקה ומשום אין החליצה חליצה פסולה]. אך בדברי הרמב"ן מבואר דנקט דקרובת חליצת חיזור נמי חשיבא חליצה פסולה [ואף דמסקנת הרמב"ן (מד א) כתוס' דדין חליצה פסולה הוי דוקא במקום קלישות זיקה].

תירוצי הראשונים – הרמב"ן תירץ קושית הר"א מבורגוי"ל, דאה"נ היה יכול רב להשמיענו דין זה בשתי אחיות, אלא נקט שלא אחיות משום שמואל דפליג וסבר דאחד חולץ לכולן וללישנא קמא היינו לאמצעיית דוקא דהוי שוות והא לא משכחת לה אלא בשלש אחיות ובשלישית, אך בשתי אחיות זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, וכבר תמה הרשב"א דהא מ"מ מהא דזה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת שמעינן ממילא דבשוות אין צריכה חיזור, דאם חליצה פסולה צריכה חיזור אף בשוות צריך להיות דזה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן, ויעוין בהג' לריטב"א (הע' 31) מש"כ בזה.

וללישנא בתרא דסבר שמואל דאחד כולן לכולן ממש, ומשום דלמיפטר נפשיה לא בעינן חליצה מעולה, כתב הרמב"ן דהוצרך למינקט שלש אחיות לאשמועינן רבותא דשמואל, דאילו נקט בשתי אחיות הרי גם חליצת שמעון לשניה היא חליצה פסולה דהרי נאסרה עליו [בשעת נפילה אם חלץ תחילה ראובן לראשונה או הותרה ונאסרה אם חלץ ראובן תחילה לשניה] אלא דחליצת ראובן גרועה יותר משום דהוא גם אחות חלוצתו, אך לא שמעינן דגם במקום שחליצת האחד כשירה לגמרי וחליצת האחד פסולה לגמרי דמועלת חליצה פסולה, ולהכי נקט שלש אחיות ונפלו בזה אחר זה, דבזה חליצת שמעון לשניה היא חליצה כשרה לגמרי, ואעפ"כ מועלת חליצת ראובן דהוא חליצה פסולה, ויעוין ברשב"א.

תירוץ הי"מ – יעוין ברמב"ן וז"ל איכא דקשיא ליה תרתי נמי, כלומר לימא שתי אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחין יבמין בבת אחת זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן וש"מ יש זיקה וחליצה פסולה צריכה לחזור, וטעה בפירוקה שאמר ראשונה שבשעת נפילה ראויה ליבם אין חליצתה חליצה פסולה להיות צריכה לחזור על כל האחין אלא פוטרת היא עצמה בחליצת אחד מהן, וכיון שכן אף השניה אינה צריכה לחזור שחליצת השני מעולה משל חולץ ופוטרת, ומשום הכי לא אמרינן נמי אחד חולץ לראשונה ושניה מחזרת עכ"ל, והיינו דסבירא להו להנך ראשונים דדין חליצה פסולה אינו אלא במקום שאינה ראויה ליבום בשעת נפילה, אך כל שבשעת נפילה היתה ראויה ליבום, אף דנאסרה אח"כ לא היא חליצה פסולה [והוא להיפך ממשמעות המגיד משנה והריא"ז הנ"ל דדוקא בנקלשה הזיקה אחר הנפילה חשיבא חליצה פסולה].

וביאור הדברים ע"פ שיטת התוס' דדין חליצה פסולה הוי דוקא במקום קלישות זיקה, והרי למ"ד יש זיקה קידושיין לא מפקעי זיקה [ומשמעות הריטב"א (יח ב, עט ב) דהיינו משום דזיקה כיון דחלה לא פקעה] ונמצא דבגוונא דהיתה ראויה בשעת נפילה ולאחר מכן נעשית אחות זקוקה או אחות חלוצה לא נקלשה זיקתה ומשום הכי לא היא חליצה פסולה, וכיון דהראשונה חולצת מאחד בלבד, ממילא אף לשניה סגי בחליצת השני בלבד [ואף דהיא אסורה על השני מדין נאסרה, אך מ"מ לראשון אסורה מדין אחות חלוצה ומדין נאסרה, וסבירא להו דבמקום דחליצת האחד מעולה יותר מחליצת השני, אף דחליצת שניהם פסולה, חליצת המעולה פוטרת הגרועה וכדנתבאר לעיל וכמבואר בהמשך דברי הרמב"ן, ויעוין בסמוך].

ודחה הרמב"ן הך תי' וז"ל ודבריו אינן כלום ששתייהן חליצות פסולות הן דלאו בתר מעיקרא אזלינן בהא, דאי לא תימא הכי בשלש נמי נימא ראשונה חליצתה כשרה נקראת ואחד חולץ בלבד, ושניה אף על פי שהיא חליצה פסולה חליצת שני פוטרת שהיא מעולה משל חולץ, נמצא שאין כאן שצריכה לחזור אלא אמצעית, אלא ודאי כולן

חליצתן פסולה וצריכות לחזור, וכן פירש"י ז"ל אי הכי קמייתא נמי שתים הראשונות, וקמייתא גרסינן תרתי ולא קמייתא חדא כו' עכ"ל.

יש
שיטת
ה"מ

ובישוב שיטת הנך ראשונים מבארים, דסבירא להו כשיטת התוס' לקמן (כו א) דמכח נאסרה לא חשיבא חליצה פסולה כלל, ואף בנאסרה בשעת נפילה (יעוין משנ"מ להן ס) ולהכי בשתי אחיות אף חליצת השני הוא חליצה כשירה לגמרי שהרי אינה אסורה לשני אלא מדין נאסרה, אך במקום שחליצת שניהם פסולה אף דחליצת האחד מעולה משל חבירו הרי היא טעונה חיזור, ומשום הכי בשלש אחיות אף דלמי שנפלה ראשונה סגי בחליצה אחת, ומשום דבשעת נפילה היתה מותרת, אך השניה דהויא אחות זקוקה מכח השלישית חשיבא חליצה פסולה וצריכה חיזור, והא דפרכי' אי הכי קמייתא נמי אין הקושיא אלא מן השניה ולא מהראשונה [וכגירסא שלפנינו "קמייתא" דמשמע דלא פרכי' אלא מאחת]. אך הרמב"ן נקט דמכח נאסרה חשיבא חליצה פסולה ודלא כתוס', ולהכי הוכרח לפרש בכוננתם דהא דסגי בחליצת השני לשניה היינו משום דחליצתו מעולה יותר משל ראשון, ואף דשל שניהם פסולה, ולהכי הקשה דאף בשלש אחיות כן הוא.

ובעיקר קושית הר"א מבורגוי"ל, יעוין עוד בתוס' הרא"ש ובתוס' חד מקמאי ובמאירי ובפירוש רבינו אברהם מן ההר מש"כ ליישב.

בענין מעולה וגרועה למ"ד דבשוין אינו פוטר – מדברי הרמב"ן הכא מבואר דאף למ"ד דבשוין חליצה פסולה צריכה חיזור, מ"מ במקום שחליצה אחת מעולה וחליצה אחת גרועה לכולי עלמא מועלת החליצה המעולה לפטור את הגרועה, ולכן נקט הרמב"ן שאם חליצת הראשונה נחשבת חליצה כשרה משום שהיתה ראויה בשעת נפילה, ממילא אף חליצת השני לשניה נחשבת חליצה פסולה, ואף שנפלו בבת אחת ואסורה לו מדין אחות זקוקתו, דמ"מ חליצתו מעולה יותר מחליצת הראשון, שהרי לראשון אסורה באיסור אחות חלוצתו [וצ"ל לפי זה דאיסור אחות חלוצתו חמור יותר מאיסור אחות זקוקתו, או שנאמר דשני איסורין כלפי איסור אחד חשיב כמעולה גרועה].

וכן מבואר עוד מדברי הרמב"ן לקמן בסוגין דהקשה לשינויא דהתחיל ולא התחיל דמבואר דחלץ לצרת אחות חלוצה לא נפטרה אחות חלוצה אף דשוות הן, דא"כ אמאי חלץ לצרת בעלת הגט נפטר בעלת הגט, ותירץ הרמב"ן ד"כיון דגט מדרבנן הוא דאסר הך דעבד בה מעשה מקריא חליצה פסולה ולא פטרה הך דלא עביד בה מעשה, דאלימא זיקתה דצרה מזיקה דבעלת הגט דהך יוצאה ממנו בחליצה לחודה והך בגט וחליצה היא יוצאה, וכן הטעם בבעלת מאמר וצרה, תדע שהרי אסור בקרובות בעלת הגט ובעלת מאמר מעתה, ומותר בקרובות צרה אלא אם כן חזר וחלץ לה או עשה בה מאמר, לפיכך אין הגרועה פוטרת את המעולה ממנה אבל המעולה ממנה פוטרת אותה,

אבל אחיות וצרות תרויהו כי הדדי ואין צרה נמי פוטרת אחות חלוצה בין למאן דאמר אין זיקה בין למאן דאמר יש זיקה מדרבנן, דכיון דמשום לתא דערוה אתו אין זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו דצרה נמי במקום ערוה קיימא" ומבואר דאף אם חליצת שוות צריכה חיזור, מ"מ מעולה פוטרת הגרועה¹.

וכן מבואר עוד בדברי הרמב"ן (כז א ד"ה ומסקנא) וז"ל ולפי דעתי כל עצמן לא הוצרכו לפסוק כשמואל בתרייתא אלא משום דק"ל כרב בקמייתא, ופירשו לך ראשונים דלא פליגן ותרוייהו הלכתא נינהו, ומשכחת לה בשחליצת כל האחין שוה לפסול שאין חליצה פסולה פוטרת אף לכיוצא בה אפי' דנפשה וכל שכן לצרה, אבל אם חליצת אחד מהן מעולה משל אחיו כגון בעל גט ואחיו חולץ לה זה שחליצתו מעולה משל אחיו אינה צריכה לחזר, דק"ו הדברים ומה צרה פטרה נפשה מיבעיא עכ"ל וכ"ה בספר הזכות להרמב"ן ויעוין ברא"ש.

ויעוין עוד במשנ"ת לעיל בענין חליצת מעוברת, דהרמב"ן בפרק החולץ (לה ז) אזיל לשיטתו כאן דאף אם חליצה פסולה בשוות אינה פוטרת, מ"מ חליצה מעולה פוטרת הגרועה הימנה.

והאחרו' הוכיחו כן עוד בשיטת תוס' [יעוין בשי' ר' שמואל זצ"ל (כז ב ס"ק מה) ובחי' הגרנ"פ (כז ב ס"ק תנט) דלקמן (כז ב) איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת בעלת הגט עדיפא משום דאתחיל בה בחליצה או דלמא בעלת מאמר עדיפא משום דקרובה לביאה אמר רב אשי ת"ש כו' שמע מינה כי הדדי נינהו, וכתבו תוס' שם וז"ל כי הדדי נינהו ותפשוט דאחת פוטרת חברתה והיינו כשמואל וכלישנא דקאמר דאחד חולץ לכולן אמציעית וכרב אשי, אבל ללישנא דהתחיל ולא התחיל קאמר היכי דכי הדדי נינהו צריכות שתיהן חליצה דהא התחיל באחיות לא יגמור אפי' בצרות ולא מיפטרה רחל בחליצת צרתה עדיפא עכ"ל, ויעוין בשי' ר' שמואל זצ"ל ובחי' הגרנ"פ דעמדו דמבואר מדברי תוס' דעיקר הבעיא שייכא אף ללישנא דהתחיל דשוות אינה פוטרת, ואעפ"כ אילו היתה אחת מהן עדיפא היתה פוטרת צרתה, הרי מבואר דאף אי חליצה פסולה אינה פוטרת בשוות מ"מ מעולה פוטרת את הגרועה, וכמבואר מדברי הרמב"ן [אך מעצם דברי הגמ' ליכא הכרח, דיש לומר דכל הבעיא ללישנא קמא דשוות פוטר, אך לל"ב דשוות אינו פוטר, אפילו אי אחת עדיפא אינה פוטרת חברתה] ובאמת יעוין ברמב"ן שם דביאר וז"ל והא דאיבעיא לן בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת, כשמואל אתיא שחליצה

¹ **אולם** מעצם דברי הגמ' שם אין הכרח לזה, דיעוין ברמב"ן לקמן שם דהקשה דבברייתא דפרק רבן גמליאל מוכח דאף במקום שנתן גט לשתייהן חליצת האחת פוטרת חברתה [למ"ד אין זיקה] ותירץ דחלוק פסול דבעלת הגט דבזה חליצת שוות פוטרת מפסול דאחות אשה דהוי משום לתא דעריות דבזה אין חליצת שוות פוטרת, ולפ"ז אין הכרח מדברי הגמ' לעיקר יסוד הרמב"ן דאף במקום דשוות אינו פוטר, מעולה פוטרת הגרועה.

דעדיפא פטרה אידך דגריעא, ופשטינן דכי הדדי נינהו ושתיהן צריכות חליצה לפי מה שכתבנו עכ"ל, ואזיל הרמב"ן לשיטתו.

אלא דכבר תמהו האחרו' דמסברא הדברים צריכים ביאור, דכיון דאף בשוות חליצה פסולה צריכה חיזור, מה מעליותא יש במה שחליצת האחת מעולה דעי"ז פוטרת חברתה (ויעוין נשי' ר' שמואל ז"ל ס"ק מה).

ושמואל אמר אחד חולץ לכולן מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעליא בעינן דאמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות היכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה חליץ לה ראובן חליצה פסולה כו' - ופירש רש"י היכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה לחלוץ לשניה שהוא לא חלץ לראשונה, חלץ לה ראובן חליצה פסולה בתמיה ראובן שחלץ לראשונה והויא הך אחות חלוצתו ולא חליצה מעליא היא כדשמעון דזיקה גרידתא היא עכ"ל, וצריך ביאור דלכאורה שמואל מיירי נמי בנפלו בזה אחר זה כמימרא דרב, וא"כ חליצת השמעון כשירה לגמרי ואפילו זיקה גרידתא ליכא.

והרש"ש לעיל (פו 3) כתב להוכיח מהכא דהא דהעמידה הגמ' דברי רב בנפלו בזה אחר זה היינו רק הראשונה והשניה, אך השניה והשלישית מיירי אף בנפלו בבת אחת, ולשון הגמ' שם נפלה אידך חלץ לה שמעון נפלה אידך חלץ לה האי כו' לאו דוקא, והא דסגי לשניה בחליצת שמעון אף דאחות זקוקתו היא מכח השלישית, משום דמ"מ חליצתו מעולה יותר מחליצת ראובן שאסורה לו גם מדין אחות חלוצתו [ומשום דאיסור אחות חלוצה חמור יותר מאיסור אחות זקוקה, או משום דהכא הוי שני איסורין והכא איסור אחד] וחליצה מעולה פוטרת גרועה אפילו לרב דבשוין אינו פוטר כמבואר מדברי הרמב"ן וכנ"ל יעו"ש.

ויעוין ברא"ש (פ"ט 6) שכתב דהלכה כשינויא קמא וסיים וז"ל ודוקא אמצעית חולצת מאחד אבל בשתיים הראשונות אי נפול בבת אחת זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת עכ"ל, וריהטת דבריו משמע דמימרא דשמואל מיירי בנפלו בבת אחת, ולפ"ז ניחא דברי רש"י, אלא דהאחרו' תמהו בעיקר דברי הרא"ש דהא כ"ש אי נפלו בזה אחר זה דחליצת שמעון הויא חליצה כשירה לגמרי וחליצת ראובן פסולה לגמרי מדין אחות חלוצתו, והמהרש"א הגיה בדברי הרא"ש "אפילו" נפול בבת אחת, והב"ח (נ"הג' ט"ז ופ"ז לטור ס"ק קט) הגיה בדברי הרא"ש אי "לא" נפול בבת אחת, אך היכא דנפלו בבת אחת, כיון דגם חליצת שמעון פסולה מדין נאסרה דאחות זקוקתו, חשיבי כשוין וסגי בחליצת ראובן [והוא דלא כמבואר בדברי הרמב"ן והרש"ש דבמקום שלאחד הויא אחות חלוצתו ולשני אסורה מדין נאסרה גרידא חשיבי כגרועה ומעולה ולא כשוין].

כ"ז ע"א

איבעית אימא כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה אבל מפטרא נפשה פטרה – מבואר בדברי הגמ' ללישנא בתרא, דאף דסבר שמואל דחליצה מעליא בעינן ואין חליצה פסולה פוטרת אפילו בשוות, אך היינו דוקא בצרות, דאין חליצת אחת היבמות פוטרת את כל היבמות, אך במקום כמה יבמין מועלת חליצת האחד לפטור מכל האחין ואף דחליצתו גרועה משל האחין, וצ"ב גדר החילוק.

והנה לשיטת התוס' דלמסקנא כל דין חליצה פסולה צריכה חיזור הוי דוקא למ"ד יש זיקה, מבארים בפשיטות, דהרי איכא פלוגתא בגמ' (יו"ט ז"ל) האם יש זיקה אף בשני יבמין או לא, ואף למ"ד יש זיקה בשני יבמין משמע בכ"ד דאין זיקה גמורה לכל אחד, אלא דזקוקה למי שייבם או יחלוץ לבסוף, אך כל זה בב' יבמין דאיתתא לבי תרי לא חזיא, אך בב' יבמות בפשוטו יש זיקה גמורה אף בב' יבמות, וכן מצינו לעיל (יע"ט 6) דאף אי אמרינן זיקה ככנוסה היינו דוקא ביבם אחד ולא בשני יבמין, ודעת כמה ראשונים דבב' יבמות אמרינן זיקה ככנוסה, ולפ"ז מבואר היטב, דכיון דכל דין חליצה פסולה תלי בדין יש זיקה, א"כ דוקא בב' יבמות דיש זיקה לכל אחת ואחת, אין חליצת האחת פוטרת חברתה, משא"כ בב' יבמין דאינה זקוקה אלא לאחד שחולץ לבסוף, וכלפי אידך הוי כמו למ"ד אין זיקה.

אך לשיטת רש"י דללישנא קמא דלהלן [ד"התחיל ולא התחיל"] דין חליצה פסולה הוי אף למ"ד אין זיקה, צריך ביאור מאי שנא למיפטר נפשיה מלמיפטר צרה, ויש מבארים בזה, דאף לישנא קמא דלהלן מודה בעיקר היסוד ללישנא בתרא דלא שייך דין חליצה פסולה צריכה חיזור אלא לענין הפקעת אישות הזיקה, אלא דס"ל דאף למ"ד אין זיקה לאיסור קרובות איכא זיקה מסויימת אלא דלא סגי בה לאסור קרובות, ומכח הך זיקה איכא דין חליצה פסולה [ויתבאר עוד להלן] ומעתה אף להך מ"ד יש לבאר חילוק הגמ' כנ"ל, דבשני יבמין דאיתתא לבי תרי לא חזיא, ליכא זיקה לשניהם ואינה זקוקה אלא למי שיחלוץ לבסוף, ומש"ה מהניא אף חליצה פסולה, משא"כ למיפטר צרה דלכל אחת מהיבמות איכא זיקה גמורה בפנ"ע, בזה דוקא חליצה כשירה מועלת לפטור את כל הבית, משא"כ חליצה פסולה, אף דמתרת את החלוצה עצמה, אינה מועלת להתיר צרתה.

[ובחי' הגרנ"פ (ס"ק תלא) ביאר החילוק בין מיפטר נפשה למיפטר צרה, דלענין למיפטר נפשה סגי בדין מתיר דחליצה, ואף היכא דלא נתקיים בזה דין מצות היבום דאיכא בחליצה, דמ"מ מעשה חליצה הוי דבר המפקיע זיקה, אך הא לא מהני להפקיע אלא זיקת החלוצה עצמה אך אין זה דבר המתיר על זיקת שאר הצרות, והא דבעלמא מהניא חליצת האחת להתיר את כל הבית, היינו משום דבזה נתקיים ענין מצות היבום, וממילא אין הצרות טעונות כלל חליצה, אך הכא בחליצה גרועה כיון דצרתה טעונה חליצה

מעליא, לא נתקיימה מצות היבום בחליצה הגרועה ולהכי טעונה חליצה, אך יעו"ש (ובהע')
דהיינו דוקא אי נימא דדינא דשמואל הוי דוקא במעולה וגרועה, אך ללישנא דהתחיל
ולא התחיל דאף בשוות קאמר ל"ש הך טעמא, ומ"מ גם להך לישנא ע"כ מפלגינן בין
מיפטר נפשה למיפטר צרה וכדהכריחו התוס' (ד"ה מאי) ולכאו' לפ"ז ע"כ צריך לבאר כנ"ל].